

TURIST I GRØNLAND

Af *Kelvin Lindemann*

Fjernt fra Danmark, paa en trampbaad i det sydlige Atlanten, stod jeg en formiddag paa broen og saa sammen med styrmanden paa de legende delfiner. De fik mig til at tænke paa sildepiskerne, de smaa vaagehvaler med den skarpt afgrænsede linie mellem den blaasorte ryg og den hvide bug, som man kan se lege i vandskorpen i de grønlandske fjorde. Styrmanden havde sejlet paa Grønland i flere aar, og nu sagde han: – Naar politikerne derhjemme klamrer sig til Grønland, saa er det vel i haab om at man engang vil finde noget deroppe, som kan betale hele gildet og give en mægtig profit. For hvad skal vi ellers med Grønland? Alle de grønlændere jeg har talt med deroppe – og det har jo nok været dem med en eller anden uddannelse – de ser kun frem til den dag, da de kan jage os ud af landet og blive selvstændige.

Det var saa helt forskelligt fra det indtryk, jeg selv havde faaet af grønlænderne – og af danske politikere. For mig lød det helt absurd. Men det er jo ikke et halvt aarhundrede siden, at de toneangivende politikere betragtede de vestindiske øer ud fra samme synsvinkel: Et fremmedlegeme, man gerne skaffede sig af med, naar det gav økonomisk underskud, uden tanke for de enorme formuer øerne gennem et kvart aartusinde havde tilført moderlandet. Man kan ikke bortforklare, at det radikale Venstres politikere har rejst sig deres skamstøtte i dansk historie, ikke saa meget fordi de for enhver pris ville af med det lille farverige stykke Danmark, men saa absolut fordi de tilsidesatte det minimum af demokratisk anstændighed som situationen krævede. Det er ikke glemt og kan aldrig undskyldes, at befolkningen paa øerne ikke fik lov til selv ved folkeafstemning at bestemme om de ville sælges eller ej. Havde man en mistanke om, at Vestindianerne ville have stemt *mod* salget til Amerika?

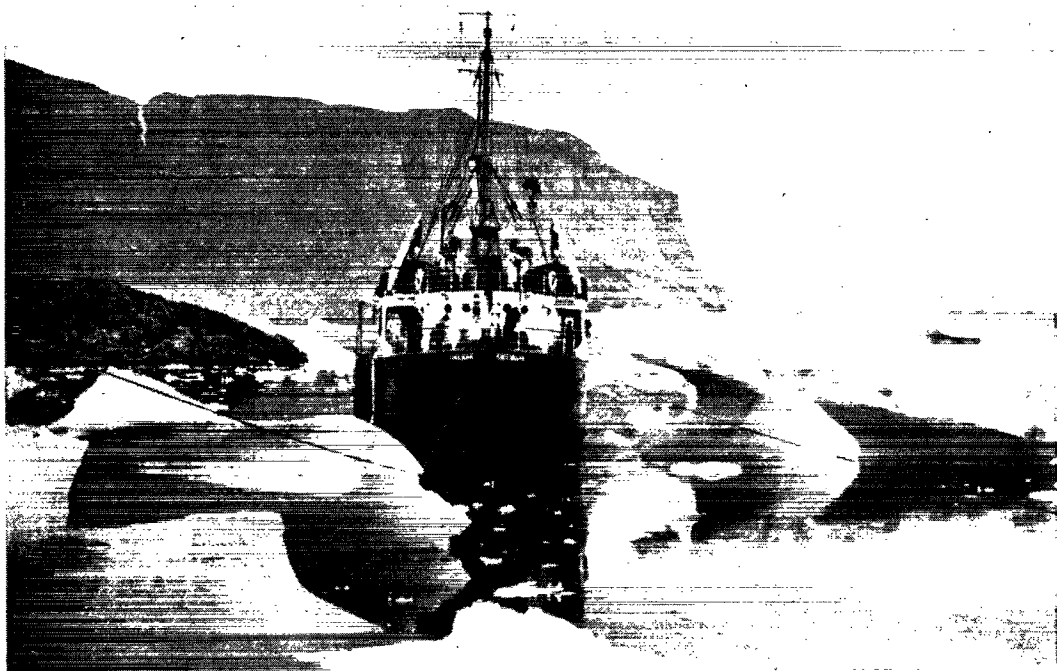
Jeg haaber og tror, at styrmandens tanker er opstaaet ved at han har været sammen med grønlændere, hvis stilfærdige humor han ikke har opfattet. Men er der grønlændere, der føler sig usikre overfor moderlandet, kan rævestregerne omkring salget af Vestindien jo just ikke være nogen betryggelse for grønlændere, ogsaa fordi de racemæssigt adskiller sig fra andre danskere. (De radikale ville jo aldrig vove at sælge Langelangs befolkning uden at den selv fik lov at stemme om tilhørsforholdet, for de er jo hvide). Man kan indvende, at nu snobbes der for de kulørte folkeslag,

man klapper dem ustandseligt paa skuldrene og forsikrer dem, at de er lige så gode som andre, men selv om man ikke kan tale om diskrimination og man iøvrigt ofte er stolt som dansker over den menneskelige interesse der vises for grønlænderne, er der dog paa grund af de geografiske forhold et skel, som maaske grønlænderne lægger mere mærke til end vi sydfra.

Fra min ungdom er jeg kommet i et lille jydsk fiskerleje, hvor beboerne ernærer sig af fiskeri og lidt faareavl – ligesom paa Grønland. Der er færre fisk end nogen- sinde, men alligevel er der nu givet et tilskud til et hejseværk, der trækker fiskernes baade i land paa den flade strand, og der er ført en asfalteret vej ud i klitterne, for at en snes baade kan faa sin fangst ført til banen. Man kunne godt regne ud, hvor meget hver af disse fiskerfamilier har „kostet“ landet ved at dividere antallet op i den million vejen har kostet og lægge de øvrige udgifter til – f. ex. underskuddet postvæsenet maa give o. s. v. Men hvem ville regne paa den maade? Der er andre dele af riget, som ogsaa giver underskud – mon ikke København hører til dem? – men det er kun for Grønlands vedkommende, at man stiller regnskabet op saadan, at der er tabt saa og saa meget. Saa og saa mange millioner – i de sidste ti aar 500 millioner – er pumpet ind i Grønland, og med en befolkning paa under 30.000 er det jo et anseeligt beløb.

Denne regnskabsmæssige adskillelse af det grønlandske amt har vel sine praktiske fordele, skønt den jo ikke praktiseres overfor Bornholm, der ogsaa ligger lidt af vejen, men psykologisk er det uheldigt, fordi den grønlandske befolkning jo baade racemæssigt og kulturhistorisk har en anden baggrund end den øvrige danske befolkning. De radikale påstod i sin tid, at Danmark blev nødt til at sælge Vestindien paa grund af Amerikas geopolitiske tryk, men selvom netop salget af Dansk Vestindien gav anledning til at de Forenede Stater garanterede Danmark højhedsretten over hele Grønland, er den amerikanske interesse for Grønland jo langt betydeligere end for de smaa Jomfruøer. Nu er de radikale efterhaanden saa sjældne som figner i storkereder, men ingen kan jo garantere at partiet ikke genvinder den centrale stilling det havde i 1917, og med konstellationen: et U.S.A. med militærpolitiske krav, et Grønland der „koster“ millioner og en ny Edv. Brandes paa en nøglestilling i styrelsen, kan man tænke sig til resten.

Sammensmeltning eller ikke sammensmeltning – det vemodige er, at der er noget ved begge ting, der byder en imod. Eskimoerne har som folk en stolt fortid: Den eneste race, som det er lykkedes for at opretholde livet under arktiske forhold uden at have et bagland, og ud af disse haarde levevilkaar skabte de en kultur og leveform, som man maa omfatte med ærbødighed. Hvem kan sige, at det menneskelig set er en udvikling, at enken paa de afsides udsteder ikke mere faar del i fangsten, men skal hente sin understøttelse paa socialkontoret? Hvem kan glæde sig over, hvis den grøn-

*Enhver turist i Grønland, der vil se sig om, må nødvendigvis sejle i motorbåd eller med kystskibe.
Billedet viser »Tikerak« ud for Umanak i juli måned.*

landske befolkning overtales til at flytte syd for polarkredsen og anbringes i fabrikker og højhuse? Eller at det vanskelige grønlandske sprog maaske helt forsvinder? Det kan gøre ondt at tænke paa denne udvikling, naar man netop holder af grønlænderne fordi de er anderledes, noget for sig selv. Det, vi kan give dem i stedet, vil det skabe mere lykke?

Vi vil erstatte kajakken med vækkeuret, og vil det saa være muligt for grønlænderne at bevare noget af det gamle og lade det leve videre sideordnet med alt det nye, saadan som japanerne har kunnet?

Det er rigtigt at gaa til Grønlands tekniske udvikling med en usikkerhed overfor maalsætningens absolutte værdi og ærbødighed for alle de rige menneskelige værdier som man lægger øde i processen, men er sagen ikke den, at grønlænderne er stillet overfor en historisk nødvendighed? En kulturform — og da især indenfor et saa lille folk som det grønlandske — kan jo kun leve videre, naar der er en indre mening med den. Og meget af det heroiske og storslaaede i den grønlandske leveform har mistet eller vil snart miste sin indre mening.

Kolonibestyrer Jacobi har i en artikkel i et tidligere nummer af bladet skrevet om vinterfiskeriet ved Jacobshavn. Den er saa værdifuld at jeg tillader mig et fyldigt referat:

Den første betingelse for at kunne drive fiskeriet effektivt, er, at man er i besiddelse af et førsteklasses hundespand, helst ikke under tolv velfodrede, veltrænede hunde. Dette kræver seletøj og skagler, der til stadighed maa fornyes og holdes i upaaklagelig stand.

Fiskeren selv maa være forsynet med skindtøj for at kunne udholde den strenge kulde og blæst. Endelig maa han skaffe sig liner, kroge og øvrige fiskegrej, der gang paa gang maa fornyes, idet fiskepladsen i isfjorden er i stadig bevægelse og linerne ofte mistes under isdrift.

For overhovedet at skaffe familien en taalelig eksistens, er det nødvendigt at fiskeren tilbringer saa godt som alle dage og nætter undervejs paa den lange og anstrengende slæderejse over et uhyre uvejsomt terræn med stigninger op til 400 meter. Paa fiskepladsen blæser det næsten konstant – en isnende østenvind, der gennemtrænger alt. Temperaturen falder ofte til $\div 40$.

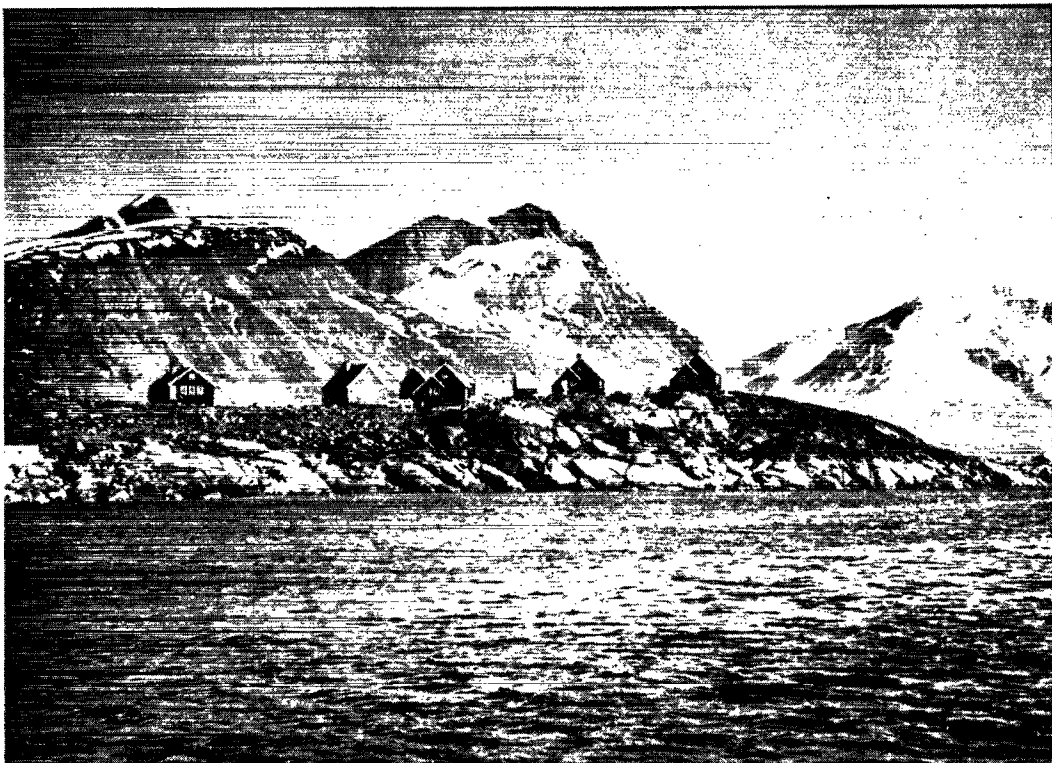
Under disse forhold røgtes tusinde af meter langliner med haandkraft i et stærkt strømfyldt farvand, ved midvinter tilmed i et døglangt mørke. Naar fisken er fanget, maa fiskerne overnatte under primitive sammenstilninger af slæder overtrukket med tyndt sejldug, nødtørftigt opvarmet af en osende primus. Her sover fiskerne nogle timer til akkompagnement af den hylende storm og buldret fra kælvende isbjerge og bræns udskydning – altid parate til med sekunders varsel at springe for livet over skruende is og kogende malstrømme, efterladende hunde, slæde, fangst og fiskegrej paa isen.

Fiskerne maa sætte de lange liner flere gange for at faa en slædelast paa 100–200 kilo. Paa hjemturen maa de køre op gennem en slugt paa 400 meters højde, hvor vejen er saa stejl, at halvdelen af fangsten maa efterlades ved foden af opstigningen. Naar han møjsommeligt har aset sig til tops, lossen han slæden og kører ned for at gøre arbejdet om.

Naar fiskeren kommer hjem, bliver der ikke tid til at hvile. Efter at fangsten er indvejet hos Handelen og pengene givet til familien, gaar turen atter med en ny forsyning petroleum tilbage til fiskepladsen. Tid til at overnatte hos kone og børn er der kun om lørdagen.

Og nu kommer pointen: Jacobi har udregnet at gennemsnitsindtægten for de seks dygtigste fiskere, der deltog i dette fiskeri var 2500 kr. . . .

Der er jo en hel verdens forskel paa eskimoen, der i den spinkle kajak kæmper med en hvalros med bankende hjerte, fordi det gælder føden til hans familie i et nødaar – og de 13 fiskere og 125 hunde som i februar 1960 drev til havs paa isfla-

Et vestgrønlandsk udsted med nye boligstøttehuse.

ger i Jakobshavn efter et forgæves forsøg paa at fange nogle hellefisk, der i det honningdrivende samfund, de er ligeberettigede borgere i, ikke er værd at sætte livet paa spil for.

Hvad følelser man nu end kan have ved at se den eskimoiske kultur på tilbagetog – og jeg for min part kan blive helt beklemt, naar jeg træffer en grønlander, der ikke kan lide at blive kaldt eskimo og tænker paa den gamle, fine eskimoforsker Thalbitzer, der engang sagde: Verden trænger til at eskimoiseres . . .

Det er sandt i en vis forstand. Saa meget værdifuldt vil gaa til grunde, men selvom vinterfiskeriet ved Jakobshavn ikke er typisk for vilkaarene overalt i Grønland, er der dog saa meget, der bliver grimt fordi det ikke mere har den moralske skønhed ved at være under nødvendighedens lov og man siger til sig selv: Saa hellere vækkeuret! Havde man ansvaret, ville man gerne se med kloge, forstaaende øjne paa alt det gamle, men man kan ikke anvisе anden vej end den regeringen og rigsdagen og den grønlandske befolkning har valgt: At pumpe saa mange penge ind i Grønland, at befolkningen kan komme op paa samme økonomiske karrusel som os andre med stigende levelfod og dertil hørende bekymringer, højere skatter, oms og papirvælde.

Det er med national stolthed, at man ser en arbejder hjemmefra staa og grave et hul paa havnen i Julianehaab, mens en grønlandsk fanger gaar forbi med et nylon-net med ananasdaaser, for slet ikke at tale om de yndige unge piger, der elegante som pariserinder er paa vej op til cafeen med music-box.

Men disse rejefabrikker, faarestationer og kuttere – er der nogen reel baggrund for dem? Naturen er jo ustabil i de arktiske omraader. Med aars mellemrum sker der forandringer, der fører til katastrofer, for naturen kan indrette sig paa alt undtagen ustabilitet. Torsken kan forsvinde som sælen gjorde det. Katastrofen for faareavl en for en halv snes aar siden kan gentage sig.

Da der nu er dette skel mellem Grønland og det øvrige land, racemæssigt, sprogligt og administrationsmæssigt, vil det falde i øjnene, hvis erhvervslivet i Grønland ikke kan svare til forventningerne. Det kan ikke være tilfredsstillende for befolkningen, hvis dens levestandard er betinget af tilskud fra det øvrige land.

Men hvad har Grønland at give sine børn udover græs og fisk? Hvordan skal grønlanderne kunne klare dagen og vejen? Det forekommer mig at i alle erhvervsøkonomiske betragtninger over Grønland har man glemt landets vigtigste aktiv. Penge er ikke alt, i den forstand, at der er ting der kan være mangel paa i et samfund selvom – eller netop fordi – der er stor økonomisk aktivitet. Grønland har noget at give os alle sammen, der baade er mere end penge, og tillige engang vil kunne måles i hundrede af millioner: Grønland som ferieland, de store vidder, den fantastiske uforglemmelige natur. Her er Grønlands fremtid.

Det kan maaske lyde fantastisk, at de fjerne, kolde kyster skulle kunne udvikle sig til et ferieland, men ville man ikke for faa aar siden have rystet paa hovedet, hvis man havde forudsagt at man kunne holde en uges ferie paa Mallorca for 500 kr.?

Naar man ser, hvor smagløst og planløst, der bygges – for eksempel i Narssaq – kan man forstaa at rette vedkommende overhovedet ikke har tænkt i disse baner. Men landet er jo saa stort, at det i en overskuelig fremtid vil være umuligt at ødelægge naturen.

For en velfærds-dansker fra Syd-Danmark, hvor myndighederne er nødsaget til at bede gartnerne om ikke at samle for meget mos til juledekorationerne fra skovgærdene for at dyrelivet ikke skal ødelægges, er det at komme op til den ufattelige stor-slaaede natur paa Grønland som at opleve barndommens Cooper romaner. Man kan rent bogstaveligt ride ud over vidder, hvor ingen hvid mand før har sat sine fødder.

Det første indtryk af Narssaq er jo just ikke Mallorca: Dynger af skrot, opkørte veje og nye træhuse der er smækket op uden tanke for om de falder sammen med landskabet. Det flyder med rustne konservesdaaser og tomme flasker. Gamle biler rustner paa græsmarkerne. Sikken et hul tænker man, naar man træt ankommer en aften, hvor den eneste cafe, aaben fra otte til ti aften, er fuldt besat to minutter efter otte.

Men næste morgen vaagner man udhvilet. Man gaar udenfor enkens beskedne hus, hvor man logerer, og vasker et par skjorter i en spand og hænger dem til tørre, og man ser den lille hyggelige gamle havn med de rødmalede rejebaade og de lette robaade af skind, som fiskerne bruger, naar de pilker torsk. Man vader gennem klokkeblomster op ad bjerget til de smaa aabne eskimograve, hvor kranier og knogler, vaskede hvide af sne og regn, ligger som æg i en rede af kampesten. Højt oppe paa Karkarsuaq ser man faarene bevæge sig i det skimrende grønne – som gule hvedekorn. Og til den anden side gaar den stenede vej til Uranbjerget.

Der er noget i luften, der gør turisten let om hjertet i den kølige solskinsmorgen med isskopper sejlene i vandet. Man gaar ned til KGH's selvbetjeningsbutik og bliver tiltalt med du af ekspeditricen, og er man vægelsindet kan man risikere, at den kønne, tyveaarige grønlænderinde i *franskisut* ser strengt paa en med svedskeøjnene og siger: Nu maa du holde op med at gøre vrøvl og købe den der, som jeg sagde du skulle. Og det gør man saa.

Det var da jeg kom ud, at jeg saa hestene. En hoppe og et føl som kommer hen og stikker mulerne ned i posen med appelsiner og i lommerne paa den nye canadiske regnfrakke, der lige er købt til spotpris.

Narssaq's heste ligner de islandske, men er en del større. Bare for faa aar siden arbejdede de haardt fra morgen til aften med at slæbe materialer ad de stenede fjeldveje. Saa blev der sprængt rigtige motorveje og store tunge lastbiler drøner dagen igennem forbi træhusene. Hestene fik lov at skøtte sig selv.

Man ser dem græsse i smaaflokke paa de pletter græs der er mellem husene paa sletterne, der skraaner op mod Karkarsuaq, men som oftest gaar de i smaaflokke rundt paa vejene, gaar til side for bilerne og kigger efter fodgængerne, som om de ledte efter deres ejermænd. Man kan se dem oppe bag kantine til G.T.O., hvor de løfter laaget af skraldebøtterne med mulen og trækker papiret ud og gennemsøger det for brødstumper.

Jeg drak hver morgen kaffe i Restaurant Poul og en hingst kom luntende og tiggede wienerbrød. Naar man gik over broen, kunne man risikere at se et par hopper med føl som gik til side for en og stod og stirrede melankolsk efter en et øjeblik, inden de fortsatte.

Føhnen, den grønlandske orkan, der blæser hinsides alle stormtabeller, melder sin ankomst ved temperaturstigning – op til en halv snes grader. Og man passerer gennem kolde og varme luftstriber, som om man vandrede gennem et genfærd af en zebra. Man skulle tro, at hestene under føhn søgte op i bjergene, men maaske er de bange for faldende sten.

En aften, da jeg gik tidlig hjem fra et lille selskab – man kommer hurtigt til at kende en mængde mennesker paa Grønland – fordi føhnen var paa vej, saa jeg hing-

stene med dirrende næsebor, vajende manke og klangløse slag af uskoede hove føre deres flokke over broen – og denne gang var det mig, der maatte vige til side. Flokken søgte læ bag husene under bjerget, hele familien stillede sig tæt sammen med halerne mod trævæggen og bøjede hovederne saa den enorme gulhvide pandedusk skjulte hovedet og ventede taalmodigt paa stormen.

En dag foreslog en grønlandsk bekendt at vi skulle ride op i bjergene. Vi udvalgte os et par passende heste og sprang op på dem. De var ganske villige til at lade sig dirigere, selvom vi hverken havde sadde eller seletøj. Min ven viste mig, hvordan man kunne dirigere hesten ved at dreje hovedet med et ryk i manken. Midt i en galop faldt noget mig ind og jeg spurgte: Hvordan faar vi dem til at standse?

– Blot hold den for øjnene! Saa standser den med det samme . . .

Vi red op gennem bjergkløften, passerede vandfald og naturscenerier, som hver for sig ville have prydet skolernes geografibøger, hvis altså blot de havde ligget i det sydlige Danmark. Da vi var i nærheden af indlandsisen, lod vi hestene græsse i en slugt og begyndte at lede efter ædelsten. Man kigger efter kegleformede sten paa størrelse med hønseæg, knalder dem mod en haard sten, saa de flækkes. Er man heldig ligger der en rubin eller topas indeni. Vi fandt naturligvis ikke noget. Da vi kom tilbage til slugten var hestene løbet hjem, og vi havde en lang vej at gaa over blaabærlyngen, mellem blomstrende kær og smaa søer med ulvefod.

Hvorfor har man aldrig hørt om hestene i Narssaq? Maaske fordi der er saa meget, der er anderledes og interessant i Grønland, at der ikke kan skrives om det altsammen. Og maaske ogsaa fordi mange tror, at det man skal skrive om Grønland er isbjerge og sæler.

Nogle vil maaske sige: Det er en køn turist at faa til at skrive i et saa alvorligt blad – ikke et ord om oceanografien, ingen udregning af isbjergenes gødningstilførsel til fiskerivandene eller betragtninger over socialpolitiken og spiritussen. Jeg melder mig i ydmyghed som elsker af Grønland og uden blusel som kun turist.

Hvad er det ved en ferie paa Grønland, der gør selv smaa ting til noget betydningsfuldt, noget man aldrig vil glemme? Er det den høje, klare luft, der fylder en med kræfter og gør en mere levende – fjeldene, fjordene med isskasser – eller skulle man udkaste en teori om at luften derhjemme er fyldt med elektrisk djævelskab, der virker nedbrydende i det lange løb? Har nogen for eksempel spekuleret over om radiobølgerne, som gennem et krystal kan lave tordnende spektakel maaske ogsaa trænger ind i nerverne? Eller er det menneskene, der bevæger sig i det storladne sceneri, der ligesom aldrig bliver virkeligt? Der er en egen stemning i luften – som dengang man var barn og sprang ud paa bare fødder og samlede duggede blaa nedfaldne blomster op i haven en tidlig morgen. Noget pirrer ved ens underbevidsthed, ja man husker fra barndommen en bog, der gjorde et voldsomt indtryk paa en: En

Professor Thalbitzer sagde, at verden trænger til at eskimoiseres, men Grønlands ungdom gør, hvad den kan for at blive europæiseret. De to grønlanderinder, der promenerer på »Strøget« i Egedesminde, er fuldstændig europæisk klædt.

clansk lærerfamilie, der under den første verdenskrig strandede paa en øde ø – det skal jo nok have været i Stillehavet – og maatte lære af de indfødte at klare sig under de nye forhold. Og det var maaske dette tropemiljø, der vendte ens interesse mod de varme lande og fik en til at overse Grønland. Og nu oplever man denne primitive lykkefølelse, naar man ser en flok grønlandsk ungdom galoppere paa smaa heste forbi den lille blanke sø bag Igalikobugten.

Man er kommet ud af velfærdsstatens trykkoger og kan aande frit og naturligt. Det er ikke naturen alene, det er ogsaa menneskene. Man husker fiskerne, der spurgte en om man ville med og de tog en til en fremmed plads, hvor man beredvilligt fandt logi uden at penge kom paa tale. Der var den dag, man saa en isbjørn paa Dyrnæs, øen hvor Erik den Røde tilbragte sin første vinter for tusinde aar siden. Og dengang ved Narssarssuaq, da ravnene overfaldt et faar paa fjeldet – og dengang man saa ørnereden paa den lodrette klippe lige ved indlandsisen, ungerne der skreg, mens de gamle med bløde vingeslag afpatruljerede sletten.

Og der var dengang man sov til middag inde i fjeldet og to grønlændere, der gik efter rensdyr, indbød en til at spise en laks de havde stegt over varme sten og hvordan man tilskød sin feltflaske med tør vermouthe til maaltidet med to landsmænd, der kun kunne nogle få danske ord. Og man kunne tilfældigvis huske den romerske kejser Hadrians lille dagbogsnotits om dengang han spiste fisk på en strand og hvor godt det smagte med det ulige forkullede skind . . .

Og der var dengang man boede i Julianehaab, den lille dukkeby med dukkehuse spredt ud over klipperne om en havn og med gule blomster pibende i alle furer og grøfter: Smørblomst, skærmhøgeurt, stenbræk og oxehøj. Der var de små hvaler, der jagede i fjorden; den gamle kone med perlebroderierne udenfor hytten, som man sagde noget småhumoristisk sludder til, der fik hende til at rejse sig og smilende trække en i næsen. Der var de mange gange man lagde sig ved en bæk i fjeldet og drak i store drag det kolde vand, der smagte af kokosnød, mens man så urtidsinsekter bevæge sig under stenene på bunden.

Man hører jo til dem, der ikke rigtig kan lide tanken om de sidste fangere, der skal bo i højhuse på klippen og tage elevatoren op til femte sal til en tovrærelse — og man kan heller ikke lide tanken om fabrikker, hvor disse repræsentanter for en gammel kultur skal sidde og pille med duppeditter. (Det er med mærkelige følelser man går forbi biografen, der spiller 'Støv på Hjernen' og hører grønlændernes glade latter. Man ville gerne gribe dem i opslaget og sige: Jamen, det hænger altså sådan sammen . . .) Og når man spørger sig selv: Er der da ingen udvej? så er svaret: Jo vist er der det: Turismen. Snart, det tør man næsten lægge hovedet på blokken på, vil de flyvende omnibusser vende sig mod dette dejlige sommerland og der vil rejse sig telte i sortebærlyngen og langs lakseelven og fjorde. Er der noget nedværdigende i det? Gør vi ikke alt hvad vi kan for at trække turister til Raadhuspladsen? Ville det ikke være en langt lempeligere måde at drage grønlænderne ind i fællesskabet på? Er det ikke bedre at være værter i dette store land for turister end at klæbe konvolutter på en fabrik? Naturligvis vil turisterne vende tilbage til de små lejligheder og havelodder uden at have fået noget indtryk af det hårde vinterliv, men grønlændernes eget navn for deres land: Menneskenes land vil finde genklang i deres hjerter.